

Rapport Berusningsstudie 2015

Länsstyrelsen
Gävleborg

Rapport Berusningsstudie 2015

Länsstyrelsen
Gävleborg

Förord

Syftet med att genomföra en berusningsstudie var att få en lägesbild av servering av märkbart påverkade gäster på restauranger i länet. Vi ville också se om läget i länet förändrats sedan den senaste studien som genomfördes 2007/2008. Studien visar ett förbättrat resultat med 20 %. Vi vill ändå mer och ser nu fram mot ett arbete mot en nollversion.

Genom att visa på själva lägesbilden vill vi lyfta frågan om servering av märkbart påverkade personer och föra en diskussion tillsammans med krögare, politiker, polis och kommunerna. En av frågorna är; vad kan vi göra för att ytterligare förbättra läget?

Vi vill skapa en allians/samarbete där vi alla berörda jobbar mot en *nollvision*. Nollvision innebär att ingen som är märkbart påverkad ska serveras alkohol. Detta görs bland annat genom metoden *Ansvarfull alkoholserving (AAS)* och utbildningen i metoden. Att personalen ska känna sig trygg med att både bedöma och att säga ifrån är grunden för ett gott AAS arbete.

Genom detta budskap går det lättare att rekrytera till utbildningar och att alla krögare förstår vikten att ha utbildad personal. Därigenom kan vi nå vårt mål om nollvision.

En nollvision bör leda till ett lugnare krogliv vilket i sin tur ger krögare och personal en sundare arbetsmiljö och en trivsammare krogmiljö för gästerna.

Denna studie är finansierad av Länsstyrelsen Gävleborg. Projektansvarig har varit Sandvikens kommun. En styrgrupp bestående av representanter från Länsstyrelsen och kommunernas drogsamordnare och alkoholhandläggare har drivit arbetet framåt. Företaget Cavena Utveckling AB har genomfört studien som presenterats vid två seminarier den 23 november i Ljusdals kommun och den 30 november i Gävle kommun med totalt ca 100 deltagare.

Nelli Kopola
Enhetschef

Barbro Wåger
ANDT samordnare

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
1 Inledning	6
1.1 Alkohollagen	7
1.1.1 Tillståndsmyndighet	7
1.1.2 Allmänna bestämmelser om servering av alkoholdrycker	7
1.1.3 Tillsyn	7
1.1.4 Sanktioner	7
2 Syfte	8
3 Metod	9
3.1 Urval av kommuner och restauranger	9
3.1.1 Etiska överväganden	9
3.2 Genomförande	9
3.2.1 Rekrytering av skådespelare och observatör	10
3.3 Statistiska analysmetoder	10
4 Resultat	11
4.1 Länsnivå	11
4.2 Landskapsnivå	13
5 Diskussion	15
Referenser	19

Sammanfattning

Metoden Ansvarsfull alkoholserving förebygger alkoholrelaterade skador i restaurangmiljö. Den bygger på samverkan mellan myndigheter och restaurangbranschen, utbildning i Ansvarsfull alkoholserving samt en effektiv tillsyn. Metodens huvudsakliga målsättning är att färre märkbart påverkade personer eller underåriga skall serveras alkohol på krogen samt att det alkoholrelaterade våldet minskar. Sedan 2006 har kommunerna i Gävleborgs län arbetat med metoden.

Syftet med studien var att undersöka restaurangernas benägenhet att servera alkohol till märkbart påverkade personer. Det gjordes genom en berusningsstudie där skådespelare som spelar märkbart berusad besöker restauranger, för att testa om de får beställa starköl.

I studien deltog sex kommuner, Gävle kommun, Sandvikens kommun, Kommunalförbundet södra Hälsingland (Bollnäs kommun och Söderhamns kommun), Ljusdals kommun och Hudiksvalls kommun. Tidpunkt för studien var ett besök per kommun under fredag- och lördagskvällar, april till september månad 2015 där skådespelarna besökte fem eller sex restauranger.

Resultatet av studien visar att av samtliga restauranger var det 20 procent som serverade skådespelarna vilket är en förbättring jämfört med tidigare mätning 2007 då det var 40 procent av restaurangerna som serverade. Det var en större andel som blev serverade i Gästrikland, 25 procent, än vad det var i Hälsingland där 17 procent blev serverad.

På de restauranger där de flesta av besökarna uppskattades att vara under 30 år, ordningen uppskattades till att vara "halvstökig" och antalet gäster uppskattades att vara "halvfullt" var de restauranger som i störst uträkning serverade skådespelarna. Störst andel serveringar till skådespelarna hade de restauranger som uppskattningsvis hade många berusade gäster.

1 Inledning

Ansvarsfull alkoholservice (AAS) utvecklades under åren 1995-2004 som en del inom det så kallade STAD-projektet (Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem) och har spridits av Statens folkhälsoinstitut nuvarande Folkhälsomyndigheten och Länsstyrelserna till landets kommuner sedan 2004. Metoden syftar till att minska våld och skador relaterade till alkoholkonsumtion på restaurang, barer och nattklubbar och att utveckla en restaurangkultur som motverkar servering till underåriga och till märkbart påverkade personer. AAS vilar på tre ben; samverkan mellan myndigheter och bransch, utbildning av restaurangpersonal och effektiv tillsyn. Metoden omfattar också fyra andra komponenter som kartläggning, uppföljning, informationsspridning och alkoholpolicy på restauranger. Så kallade ungdomsstudier och berusningsstudier är två exempel på studier som används inom ramen för AAS för att kartlägga situationen på området och för att följa upp insatser. Dessa studier går ut på att kartlägga i vilken utsträckning restauranger följer alkohollagen genom att inte servera alkohol till ungdomar under 18 år eller till märkbart påverkade gäster. För att arbetsmetoden ska ge resultat i form av minskad våldsbrottslighet krävs ett strukturerat arbete med samtliga av metodens delar. Det finns många vinster att nå genom att arbeta med metoden; både samhällsekonomiska och hälsovinster för individer. Flera studier har visat att metoden minskar våld runt krogmiljö och att man genom samverkan, utbildning och kroginsyn kan komma långt i både det alkohol- och våldsförebyggande arbetet (Trolldal, Schultz & Fredholm, 2013; FHI, 2006).

I en liknande studie, genomförd av Länsstyrelsen 2008, utfördes berusningsstudier och ungdomsstudier i länet för att kartlägga i vilken utsträckning som krogpersonal nekar alkoholservice dels till ungdomar under 18 år (genom att ungdomar fyllda 18 år men som ser yngre ut försökt beställa starköl på krogen utan att visa legitimation). Dels till märkbart påverkade personer (genom att skådespelare spelar märkbart påverkad och försöker beställa starköl). Studien visade en stor variation i länet. Från 72 procent i Söderhamn till 16 procent i Gävle som serverade en märkbart påverkad person (Länsstyrelsen, 2008).

Sedan 2006 har kommunerna i Gävleborgs län arbetat med AAS. Samtliga av länets tio kommuner använder sig idag av metoden, dock inte alltid hela metoden. Berusningsstudien är en del i uppföljning av arbetet med metoden som har blivit eftersatt i länets kommuner under de senaste åren. Efter en diskussion med kommunernas alkoholhandläggare och drogsamordnare fanns ett stort intresse av att genomföra en berusningsstudie i hela länet som stöd för det fortsatta arbetet med AAS och alkohol-, narkotika-, dopning- och tobaksförebyggande arbetet.

Sandvikens kommun ansökte om medel från Länsstyrelsen Gävleborg för att genomföra studien i Gävleborgs län och har haft projektledaransvaret med tillkommande arbetsuppgifter.

1.1 Alkohollagen

Här följer en kort redogörelse för några av Alkohollagens bestämmelser för servering av alkohol. Uppgifterna är hämtade från Alkohollagen 2010:1622

Servering av alkoholdrycker får, med några undantag, endast ske med så kallat serveringstillstånd. Ett sådant tillstånd kan ges för servering till allmänheten eller till slutna sällskap. Olika typer av villkor kan vara knutna till tillståndet, som till exempel krav på ordningsvakter.

1.1.1 Tillståndsmyndighet

Det är kommunen som handlägger ansökningar om och beviljar serveringstillstånd. Polismyndigheten är en obligatorisk remissinstans. Ett sådant tillstånd kan ges efter en prövning där bland annat lämpligheten hos den sökande prövas. Det finns även krav på restaurangens kök och på matutbudet. Om serveringen ”på grund av serveringsställets belägenhet eller av andra skäl kan befaras medföra olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller särskild risk för människors hälsa får serveringstillstånd vägras”.

1.1.2 Allmänna bestämmelser om servering av alkoholdrycker

All försäljning av alkohol ska skötas på ett sådant sätt att skador i möjligaste mån förhindras. Vid servering av alkoholdrycker ska ansvarig personal se till att måttfullhet iakttas och att störningar på grund av oordning och onykterhet undviks. För att få bli serverad alkohol på restaurang ska gästen vara 18 år eller äldre. Alkohol får inte säljas till den som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel. Den som serverar alkoholdrycker på restauranger ska förvissa sig om att mottagaren har uppnått rätt ålder. Den som säljer till en underårig eller berusad gäst kan dömas för olovlig dryckeshantering till böter eller fängelse i högst sex månader. Alkohol får inte heller säljas om det finns anledning att anta att den ska langas vidare till någon som inte har rätt att köpa. Märkbart påverkade eller störande gäster ska avvisas från lokalen.

1.1.3 Tillsyn

Tillsyn av restauranger med serveringstillstånd utövas av kommunen och polismyndigheten. Polismyndigheten ska underrätta kommunen om man upptäcker brister som är av betydelse för kommunens tillsyn. På restaurangen ska tillståndshavaren eller en av honom/henne utsedd serveringsansvarig person utöva tillsyn över serveringen.

1.1.4 Sanktioner

En innehavare av serveringstillstånd kan få en erinran, eller i allvarligare fall en varning, om man inte följer de bestämmelser som gäller för servering eller de villkor och föreskrifter som meddelats. Ett serveringstillstånd kan återkallas om tillståndshavaren har brutit mot Alkohollagen på ett sådant sätt att en varning inte är en tillräckligt ingripande åtgärd.

2 Syfte

Syftet med studien var att undersöka restaurangernas benägenhet att servera alkohol till märkbart påverkade personer.

Frågeställningar:

- Undersöka om det finns skillnader i servering av märkbart påverkade personer beroende på restaurangpersonalens kön.
- Undersöka om det finns skillnader i servering av märkbart påverkade personer utifrån geografisk spridning.
- Undersöka om det finns skillnader i servering av märkbart påverkade personer mellan 2007 och 2015 års studier.

3 Metod

3.1 Urval av kommuner och restauranger

Ett urval gjordes utifrån befintlig finansiering och antal serveringsställen i länets kommuner. Därefter skickades en förfrågan ut till de sex utvalda kommuner om deltagande och medfinansiering. Alla kommuner som till frågades deltog, Gävle kommun, Sandvikens kommun, Kommunalförbundet södra Hälsingland (Bollnäs kommun och Söderhamns kommun), Ljusdals kommun och Hudiksvalls kommun.

3.1.1 Etiska överväganden

Berusningsstudiens syfte var att undersöka restaurangernas benägenhet att servera alkohol till märkbart påverkade personer. Kartläggningen får aldrig förknippas med tillsyn. Det är därför mycket viktigt att protokollen från studien är avkodade så att inte restaurangerna kan identifieras. Protokollen förvaras dessutom oåtkomligt för obehöriga.

3.2 Genomförande

Handläggarna i de kommuner som deltog upprättade en lista på de restauranger som har serveringstillstånd i kommunen. Urvalet av restauranger kan vara ett representativt urval av kommunens restauranger, restauranger med ungdomlig miljö, restauranger med sena öppettider eller en blandning. Tidpunkt för studien är ett besök per kommun under fredag- och lördagskvällar, april till september månad 2015.

Studien genomfördes av ett företag som använder skådespelare för att undersöka restaurangernas benägenhet att servera märkbart påverkade gäster. Skådespelarna, en som spelade märkbart påverkad och en observatör, besökte de utvalda restaurangerna, för att testa om den märkbart påverkade fick beställa en stor starköl. Observatörens roll var att se till att varje restaurangbesök följer en given mall, och att fungera som vän till skådespelaren som spelade märkbart påverkad. De uppträdde aldrig aggressivt eller provocerande, utan var glada i sitt uppträdande. De hade ett nyktert beteende i entrén för att inte redan där hindras från att komma in på restaurangen. När skådespelarparet bedömt, genom att agera enligt metodens fastställda mönster, att bartendern/serveringspersonalen hade noterat berusningsnivån gjorde skådespelaren ett beställningsförsök. Om den märkbart påverkade fick beställa och blev serverad, gjorde han efter ett tag diskret sig av med ölen. Efter varje besök fylldes två protokoll i, ett för den skådespelare som agerade märkbart påverkad och ett för den skådespelare som agerade nykter. Den märkbart påverkade skådespelaren dokumenterade bland annat hur serveringspersonalen agerade vid beställningen, till exempel om serveringspersonalen nekade att servera på grund av berusning, om serveringspersonalen nonchalerade paret, föreslog annan alkoholfri dryck eller uppmanade den märkbart påverkade att lämna lokalen eller annat. Observatören fyllde i ett observatörsprotokoll där det bland annat uppskattades i vilken utsträckning bartendern la märke till den märkbart påverkade skådespelaren, lokalens ljussättning, ordningsläget i lokalen, musiknivå, antal gäster, antalet berusade gäster och ungefärlig ålder bland gästerna.

3.2.1 Rekrytering av skådespelare och observatör

Skådespelarna och observatörerna är utbildade för att säkerställa kvaliteten på studien. Kvalitetssäkringen har utförts av Statens folkhälsomyndighet, nuvarande Folkhälsomyndigheten.

3.3 Statistiska analysmetoder

Pearson Chi² test användes för att undersöka om det fanns statistiskt signifikanta skillnader mellan andelen som serverades mellan mätningarna 2007 och 2015 på både läns- och landskapsnivå. Pearson Chi² test användes för att undersöka om det fanns skillnader i andelen som serverades i länet beroende på restaurangpersonalens kön. Pearson Chi² test användes dessutom för att undersöka om det fanns skillnader i andelen som serverades mellan landskapen Gästrikland och Hälsingland år 2015.

Pearson Chi² är ett test som jämför observerade värden mot förväntade värden. Det förväntade värdet är att det inte finns några skillnader, vilket benämns som nollhypotesen, därefter testar Pearson Chi² om de observerade värdena skiljer sig från nollhypotesen. (Bonita et al., 2010). Vid testet redovisas Chi² värdet (χ^2) som förklarar skillnaden i observerade och förväntade värden. Signifikansvärdet ($p < 0,05$) förklarar om värdet är statistiskt signifikant, vilket betyder att skillnaden inte beror på slumpen. Slutligen redovisas frihetsgrader (df) som innebär antalet observationer minus antalet skattade parametrar, det förklarar hur mycket frekvenserna är fria att variera.

4 Resultat

4.1 Länsnivå

Sammantaget genomfördes studien på 35 olika restauranger i 6 av de 10 kommuner som finns i länet. Samtliga dryckesbeställningar togs av restaurangpersonal i baren och ingen dryckesbeställning togs vid bord i serveringslokalerna. Det var en större andel manlig personal (60 %, n= 21) än kvinnlig personal (40 %, n= 14) som tog emot beställningarna. Den största åldersgruppen bland krogpersonalen som tog emot beställningarna uppskattades till 18-29 år och utgjorde 37 procent av samtliga åldersindelningar, varpå kvinnor utgjorde största delen av den åldersgruppen (tabell 1.)

Tabell 1. Andel/antal av krogpersonalen som var män eller kvinnor i respektive ålderskategori. Totalt antal i varje åldersgrupp. Samt hur stor andel/antal krogpersonalen i respektive åldersgrupp utgjorde av totala antalet krogpersonal i samtliga åldersgrupper, som tog emot dryckesbeställningar.

Ålder	Manliga % / n	Kvinnliga % / n	Totalt % / n
18-29	31 / 4	69 / 9	37 / 13
30-39	100 / 4	0 / 0	11 / 4
40-49	67 / 6	33 / 3	26 / 9
50-59	75 / 3	25 / 1	11 / 4
Saknas	80 / 4	20 / 1	14 / 5
Totalt	100 / 21	100 / 14	100 / 35

NNNote: % andel, n=antal.

Av samtliga restauranger var det fler som inte serverade (80 %, n= 28) än vad det var restauranger som serverade (20 %, n= 7) skådespelarna. Jämfört med föregående mätning, som genomfördes år 2007, finns det en statistiskt signifikant skillnad mot andelen som serverades år 2015. Andelen som serverade skådespelarna har minskat med 20 procentenheter mellan åren 2007 och 2015 i Gävleborgs län (tabell 2).

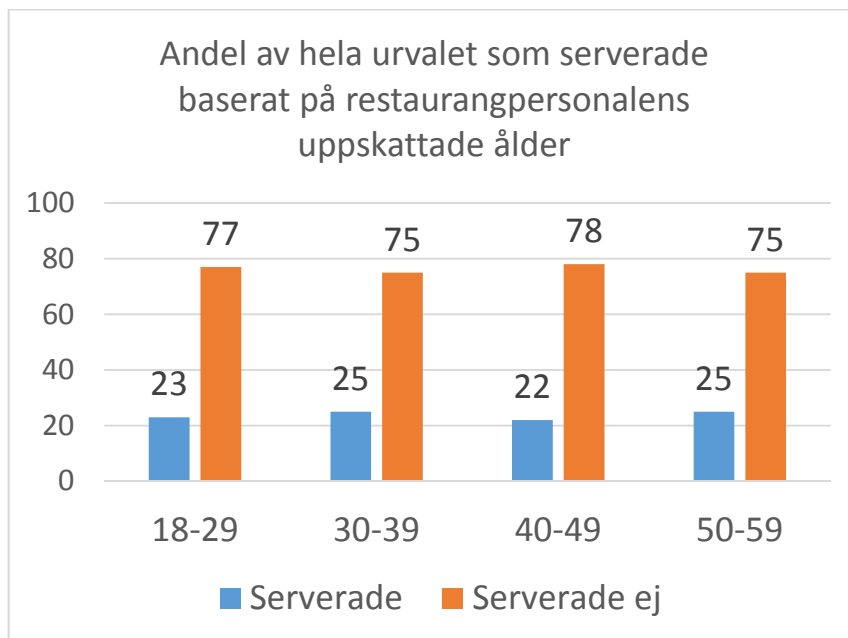
Tabell 2. Andel/antal som serverades/ ej serverades vid 2007 års mätning och 2015 års mätning.

	Serverade		Ej serverades		χ^2	p
	%	n	%	n		
Länet					4,004 (df=1)	0,045
2007	40	28	60	43		
2015	20	7	80	28		

Note: % = andel serverade, n= antal serverade, $\chi^2=chi^2$ värde, df= frihetsgrader, p= statistiskt signifikant värde: p=0,05

I länet var det en större andel av den kvinnliga restaurangpersonalen (21 %, n= 3) som serverade skådespelarna än den manliga restaurangpersonalen (19 %, n= 4). Skillnader i andelen serveringar till skådespelarna beroende restaurangpersonalens kön kunde inte säkerställas med statistisk signifikans ($\chi^2=0,30$, df=1, p=0,863).

Det var framförallt restaurangpersonal i de uppskattade ålderskategorierna 30-39 och 50-59 år som serverade skådespelarna. Restaurangpersonal i den uppskattade ålderskategorin 40-49 år hade lägst andel som serverade skådespelarna. Skillnaderna mellan ålderskategorierna är små. (figur 1.)

Figur 1. Andel som serverade/serverade ej i länet fördelat på restaurangpersonalens uppskattade ålder

Utifrån variabeln "Gästernas ålder" var det framförallt på restauranger där flertalet av gästerna uppskattades att vara under 30 år som i störst uträkning serverade skådespelarna. De restauranger som i minst utsträckning serverade skådespelarna var de restauranger vars gäster uppskattades att vara 30-50 år. Utifrån variabeln "Antalet gäster" var det framförallt de restauranger som till antalet gäster uppskattades att vara "halvfullt" som hade störst andel serveringar till skådespelarna. De restauranger som uppskattades ha "få gäster" var de restauranger som i minst utsträckning serverade skådespelarna. Med hänsyn till ordningsläget på restaurangerna var det framförallt de som uppskattades till att vara "halvstökiga" som hade störst andel serveringar till skådespelarna. På restauranger där ordningen uppskattades till att vara "lugn" var de restauranger som i minst utsträckning serverade skådespelarna. Störst andel serveringar till skådespelarna hade de restauranger som uppskattningsvis hade många berusade gäster.

Tabell 3. Andel och antal serverade/serverade ej i länet redovisat utifrån restaurangernas attribut - restaurang gästernas ålder, antalet gäster på restaurangen, ordningsläget på restaurangen och antalet berusade gäster på restaurangen.

	Serverades		Serverades ej	
	%	n	%	n
Gästernas ålder				
<30	27	3	73	8
30-50	13	2	87	14
50-60	25	1	75	3
Blandat	25	1	75	3
Antal gäster				
Få	8	1	92	11
Halvfullt	40	2	60	3
Välbesökt	25	4	75	12
Överfullt	0	0	100	2
Ordningsläget				
Lugnt	0	0	100	19
Halvstökigt	46	6	54	7
Stökigt	33	1	67	2
Berusade gäster				
Inga	0	0	100	8
Få	21	5	79	19
Många	67	2	33	1

Note: %= andel, n=antal

4.2 Landskapsnivå

Det var en större andel som blev serverade i Gästrikland (25 %, n= 3) än vad det var i Hälsingland (17 %, n= 4), men skillnaden kan inte säkerställas med statistisk signifikans ($\chi^2=0,285$, $df=1$, $p=0,593$). Jämfört med föregående mätning, som genomfördes 2007, finns det en signifikant skillnad i andelen som serverades inom Hälsingland år 2015 men inte inom Gästrikland (tabell 4.)

Tabell 4. Andel/antal serverade/ej serverade i Gästrikland och Hälsingland

Landskap	Serverade		Ej serverade		χ^2	P
	%	n	%	n		
Gästrikland					<i>0,133(df=1)</i>	<i>0,715</i>
2007	31	8	69	18		
2015	25	3	75	9		
Hälsingland					<i>4,878 (df=1)</i>	<i>0,027</i>
2007	44	20	56	25		
2015	17	4	83	19		

Note: % = andel serverade, n= antal serverade, χ^2 =chi² värde, df= frihetsgrader, p= statistiskt signifikant värde: $p<0,05$

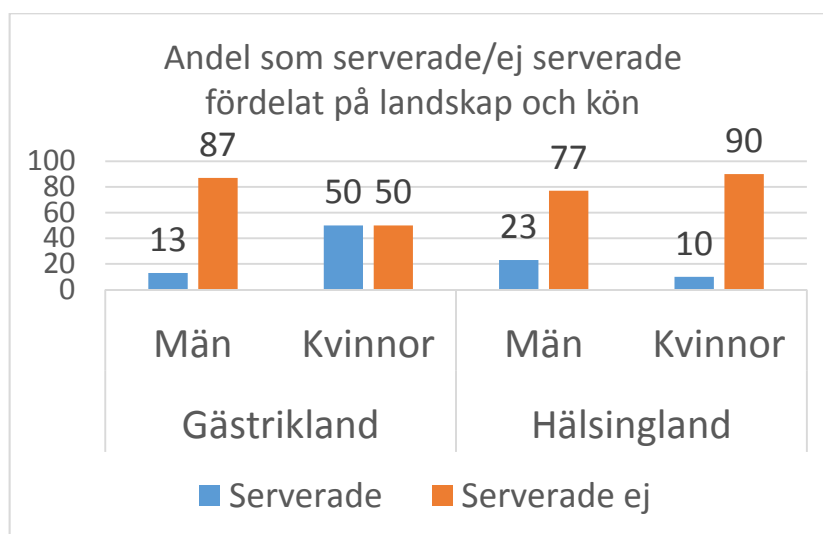
Det var en större andel manlig restaurangpersonal som tog emot skådespelarnas i båda landskapen. Dock var andelen kvinnlig restaurangpersonal större i Hälsingland än i Gästrikland (tabell 5).

Tabell 5. Andel/antal manlig och kvinnlig restaurangpersonal i Gästrikland och Hälsingland

Landskap	Manlig personal		Kvinnlig personal	
	%	n	%	n
Gästrikland	67	8	33	4
Hälsingland	57	13	43	10

Note: %= andel, n= antal.

I Gästrikland var det en större andel kvinnor som serverade skådespelarna och i Hälsingland var det en större andel män som serverade skådespelarna (Figur 2.)

Figur 2. Andel som serverade/serverade ej fördelat på landskap och restaurangpersonalens kön.

5 Diskussion

Syftet med studien var att undersöka restaurangernas benägenhet att servera alkohol till märkbart påverkade personer.

- Undersökningen visar att andelen kvinnlig restaurangpersonal som serverade skådespelarna är större än den manliga restaurangpersonalen. Skillnaden är inte statistiskt signifikant.
- Undersökningen visar att andelen restaurangpersonal i Gästrikland som serverade skådespelarna är större än i Hälsingland. Skillnaden är inte statistiskt signifikant.
- Undersökningen visar att skillnaden är statistiskt säkerställd i andel restaurangpersonal som serverade skådespelarna mellan 2007 och 2015 års mätningar.

I länet finns det en statistiskt signifikant skillnad i andelen restauranger som serverade skådespelarna mellan åren 2007 och 2015. Det var signifikant mindre andel serveringar vid uppföljningsmätningen år 2015. Detta beror framförallt på skillnaderna inom och mellan landskapen. I Hälsingland var det en signifikant skillnad mellan mätningarna, då andelen som serverade skådespelarna år 2015 var betydligt mindre än vid föregående mätning. I Gästrikland framgår ingen signifikant skillnad mellan mätningarna, vilket kan bero på att antalet observationer var färre än i Hälsingland. Dock framgår en trend med minskad andel serveringar i Gästrikland. En förklaring till att servering av berusade personer har minskat i länet kan sannolikt bero på att samtliga kommuner i urvalet har arbetat med metoden Ansvarsfull alkoholservering under en längre tid. Dessutom visar Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät (Hälsa på lika villkor, 2014) att riskkonsumtion¹ har minskat i länet mellan 2007 och 2014 och kan således vara en bidragande orsak till resultatet.

Det framgår ingen signifikant skillnad i andelen som serverade skådespelarna mellan de båda landskapen vid 2015 års mätning. Dock finns en tendens som indikerar att servering av märkbart påverkade personer kan vara vanligare i Gästrikland. I Gästrikland var det 25 procent av restaurangerna som serverade skådespelarna och i Hälsingland var det 17 procent av restaurangerna som serverade skådespelarna. Dock användes ett större urval i Hälsingland där 23 olika restauranger besöktes och motsvarande siffra för Gästrikland var att 12 olika restauranger besöktes.

Det framgick inte heller statistisk signifikanta skillnader i andelen serveringar till skådespelarna beroende på restaurangpersonalens kön på länsnivå. Vilket sannolikt kan bero på att det var för få observationer för att möjliggöra statistiska samband. Hade urvalet av restauranger varit större är det möjligt att resultatet varit annorlunda. Däremot framgår det en tendens som kan antyda att det finns

¹ AUDIT-C, 6-12 poäng för män och 5-12 poäng för kvinnor

skillnader mellan landskapen. I Gästrikland var det en större andel av den kvinnliga restaurangpersonalen som serverade skådespelarna. Medan i Hälsingland var det en större andel av den manliga restaurangpersonalen som serverade. När data bryts ned på både län- och könsnivå blir observationerna få. Till exempel var det endast fyra stycken som var kvinnlig restaurangpersonal i Gästrikland, vilket medför att tendenser sannolikt kan bero på slumpen.

De restauranger som hade högst andel serveringar kännetecknades av att deras gäster till störst del var under 30 år, restaurangerna var ”halvfulla” till antalet gäster, ordningsläget var ”halvstökigt” och det var många av gästerna som var berusade. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN, 2015) påvisar att berusningsdrickande är mest vanligt förekommande bland ungdomar i åldern 16-29 år. Det är därmed sannolikt att finns en högre acceptans bland personalen på de serveringsställen som har gäster där störst andel är under 30 år. Detta framgår även då de serveringsställen som var ”halvstökiga” där servering av skådespelarna var mest förekommande även kännetecknades av att störst andel av gästerna var under 30 år.

Kommentarer från protokollen belyser restaurangpersonalens förhållningssätt till märkbart påverkade gäster. Få av serveringsställen avvisade skådespelarna. Vid flera fall fick skådespelaren vara kvar på serveringsstället men blev inte serverad. Vid några av de tillfällen då skådespelaren nekades beställning uppmanade även personalen dennes sällskap att inte låta den berusade smaka på deras öl.

”Kollegan blev serverad vatten. Jag fick frågan om jag skulle langa när jag beställde min öl. Hon sa att hon hade koll på mig och att jag inte fick låta min kollega smaka.”

”Trevlig men nekade p.g.a. berusning. Fick ej smaka på kollegas öl, dock fick kollega beställa.”

”Bartendern var trevlig men korrekt och påpekade 2 ggr att den onyktra inte fick smak på min öl. Han fick vatten.”

Men det förekom även fall då skådespelaren nekats att beställa men obehindrat kunde smaka av sällskapets öl utan att personalen reagerade, trots att detta uppmärksammades.

”Fick ej beställa men jag smakade på kollegans öl utan att han sa till. Frågade högt om jag kunde smaka men ingen kommentar.”

”Fick ej beställa men kunde dricka av kollegas öl, blev serverad sodavatten”

”Erbjöd vatten men kollade inte när jag flertalet gånger drack ur den nyktras öl.”

På de restauranger där skådespelarna blev serverade hade restaurangpersonalen olika förhållningssätt till skådespelarens berusningsnivå och agerade olika. Vid några tillfällen blev skådespelaren erbjuden en svagare variant av starköl i mindre flaska istället för att låta skådespelaren beställa en stor stark. I andra fall togs ingen hänsyn till berusningsgraden vid beställning

”Båda fick beställa. Bartendern var trevlig och hjälpte min kollega att ta upp pengar ur plånbok då han själv var för full”

”Fick inte beställa en stor stark men blev rekommenderad att köpa 4,2 procentig öl”

”Blev först serverad öl då ökade jag fullheten till sådan grad att jag knappt fick upp plånboken. Blev då rekommenderad att ta en vatten nästa gång. Bartendern snackade sedan om mig och pekade.”

”Jag blev serverad en lite öl men på flaska för hon sa att hon ville se om jag klarade av den först. Hon frågade även om jag kunde stå stilla.”

Det var endast fyra restauranger i hela länet som uppmuntrade skådespelaren att lämna lokalen.

”Trevlig bartender. Fick ej beställa men erbjuden vatten, sa sen att jag inte borde vara kvar i det tillståndet”

”Väldigt tydligt, direkt avvisad, solklart!”

”Blev eskorterad ut p.g.a. berusning”

I samtliga kommuner genomfördes restaurangbesöken på sex olika restauranger, förutom i en kommun där fem restauranger besöktes. Det är viktigt för extern validitet att urvalet speglar den undersökta populationen, som är restauranger med serveringstillstånd i Gävleborgs län. Genomförandet av studien utgör en begränsning i huruvida resultatet kan ses som representativt för de båda landskapen och länet som helhet. Beroende på kommunernas storlek och utbud av restauranger utgör antalet besök olika stora andelar av det totala utbudet i respektive kommun. Urvalet kan därmed medföra viss selection-bias. Resultatet bör därmed tolkas med försiktighet och inga generella antaganden bör göras om den totala populationen restauranger i länet eller i varje landskap. Vid 2015 års mätningar besöktes inte lika många restauranger i varje kommun som vid föregående mätning. Detta bör beaktas vid tolkning av resultatet över tid. Vid samtliga restaurangbesök i Gävleborgs län användes samma skådespelare vilket kan anses öka resultatets tillförlitlighet.

De indikatorer som avser situationen inne på restaurangerna är uppskattade av skådespelarna och kan därmed utgöra en information-bias. De uppskattade parametrar som använts av skådespelarna är följande: *gästernas ålder, ordningsläget, musiknivån, antalet gäster, antalet berusade gäster och huruvida restaurangpersonalen lade märke till skådespelarna innan de beställde*. Det kan finnas en högre tolerans för berusningsnivån och ordningsläget på serveringsställen med yngre gäster, eftersom att restauranggäster i 20 årsåldern kan förväntas vara stökigare än äldre gäster. Även beteenden bland berusade personer kan även skiljas i de olika ålderskategorierna, vilket kan påverka bedömningen.

Slutsatsen som kan tas utifrån studien är att andelen serveringar av märkbart påverkade personer har minskat gentemot föregående mätning som genomfördes år 2007. Servering till märkbart påverkade personer förefaller ha minskat i både

länet som helhet och i de båda landskapen. En bidragande faktor kan vara metoden AAS som har använts i länet under en längre tid. Resultatet indikerar även att det kan finns skillnader mellan landskapen och mellan restaurangpersonalens kön i servering av märkbart påverkade personer. För att genomföra noggrannare analyser av landskapens och restaurangpersonalens kön och dess betydelse för servering av märkbart påverkade personer kan ett större urval krävas.

Referenser

Bonita, R., Beaglehole, R. & Kjellström, T. (2010) Basic epidemiology (2:nd:ed). Geneva: World Health Organization.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. (2015). *Ingen dricker som Svensson- om svenska befolkningens dryckesvanor*. CAN Rapport 153.

FHI (2006) Statens folkhälsoinstitut. *Ansvarsfull alkoholservering: en metod som förebygger alkoholrelaterade skador i restaurangmiljö*. Solna: Intellecta Tryckindustri.

Trolldal B., Schultz Fredholm M. (2013) *En stor stark, tack -en studie av ungdomars möjlighet att köpa starköl på restaurang i Stockholm våren 2013 (studie nr 6)*. Stockholm, STAD-projektet, rapport nr 53.

Länsstyrelsens rapporter 2015

- 2015:1 Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldrastödsarbetet
- 2015:2 Hemlöshet – en fråga om bostäder
- 2015:3 Förvaltningsplan för kronhjort i Gävleborgs län
- 2015:4 Vattenförsörjningsplan för Gävleborgs län
- 2015:5 ANDT-verksamheten vid Sveriges länsstyrelser 2014
- 2015:6 Prostitutionen i Sverige 2014 - En omfattningskartläggning
- 2015:7 Hur förändras våtmarkerna och varför? Undersökningar av vegetationsförändringar i Dalarna och Gävleborg
– satellitbaserad övervakning
- 2015:8 Förvaltningsplan för skarv i Gävleborgs län
- 2015:9 Mottagande och etablering av nyanlända i Gävleborg 2014
– sammanställning av en enkätundersökning riktad till länets kommuner
- 2015:10 Bostadsmarknadsanalys för Gävleborg län 2015
– Tema Bostäder för nyanlända
- 2015:11 Ett attraktivt Gävleborg – Sammanställning av slutsatser och lärdomar från projektet Attractive Region X
- 2015:12 Vegetationsklädda bottnar i Gävleborgs läns kustvatten
– Trendövervakning 2014
- 2015:13 Växter vid Färnebofjärden – en inventering av kärlväxter och vegetation i Färnebofjärdens nationalpark
- 2015:14 Inventering av stora rovdjur i Gävleborgs län 2014/2015
- 2015:15 Kvicksilver i fisk i Gävleborgs län - En sammanställning av undersökningar utförda 1966-2013
- 2015:16 Planera för förändrat klimat i Gävleborg
- 2015:17 Bottenfauna - en inventering av bottenfaunan i Färnebofjärdens nationalpark 2013
- 2015:18 Regional risk- och sårbarhetsanalys Gävleborgs län 2015
- 2015:19 Rapport Berusningsstudie 2015

Länsstyrelsen Gävleborg
Rapportnr: 2015:19
ISSN: 0284-5954

Länsstyrelsen
Gävleborg